SINERGII ŞI CONTRADICŢII ÎNTRE GLOSOCOSMOSUL GERMAN ŞI HAGIOCOSMOSUL CATOLIC ÎN BUCOVINA

CAROL-ALEXANDRU MOHR

Synergies and Contradictions between the German Glossocosmos and the Catholic Hagiocosmos in Bukovina

(*Abstract*)*

In his essay about *The Mioritic Space*, Lucian Blaga states that "the Christian doctrine endured some adaptations and accepted some spiritual infiltrations dictated by the local or ethnic spirit of the various geographic regions". Complementarily, we can say that the "local or ethnic spirit" has always been influenced by religious doctrines that have stood up or, on the contrary, have amended some secular customs and customs. Starting from the above-mentioned theses, we will try to describe some aspects of the spiritual bipolarity specific to the Bukovinian Germans of Roman Catholic Confession. In particular, we will emphasize the ambivalent influence of the Catholic Church on the use of the mother tongue by the German Catholics of Bukovina.

Keywords: Bukovina, Roman Catholicism, germanity, German language, spiritual bipolarity.

Glosocosmos și hagiocosmos

Întrucât în această lucrare vorbim despre „glosocosmos" şi despre „hagiocosmos", dorim, mai întâi, să precizăm cu ce accepție folosim aceste noțiuni (care, datorită raportului dintre intensiune şi extensiune, pot fi considerate chiar concepte sau categorii filozofice). Etimologic, nu ar fi mult de explicat: în elină, γλωσσα înseamnă „limbă", αγιον înseamnă „sfânt" şi κοσμος – „univers ordonat".

Termenul glosocosmos desemnează o limbă în calitatea acesteia de a fi o imagine particulară a realiilor care alcătuiesc lumea (universul), căci limba nu este doar un sistem alcătuit din elemente distincte şi ordonate, care pot fi combinate după anumite norme, astfel încât să devină posibilă comunicarea între indivizi vorbitori. Wilhelm von Humboldt a considerat că limba este „Weltansicht", adică o „viziune asupra lumii", individuală şi specifică unei comunități de vorbitori.

* Traducere: Ștefanița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXVI**, *1* (52), p. 223–239, Rădăuți – Bucureşti, 2019

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

Cuvintele nu sunt amprente fidele ale obiectelor care ne înconjoară, ci imagini subiective ale acestora[1]. Din punct de vedere fizic, omul trăiește (există) în lumea reală, însă, din punct de vedere al percepției, el trăiește în limbă, realitatea exterioară îi devine proprie prin denumirile aplicate obiectelor acestei realități. O teză similară formulează şi Sylvia Reinart, o renumită specialistă în teoria traducerii: „Limba este strâns corelată cu stilul de viață şi cu istoria vorbitorilor nativi ai acesteia. Ea este mai mult decât un simplu instrument care face posibilă comunicarea despre un domeniu al realității extralingvistice. Orice limbă este mai degrabă un purtător al căii găsite de o comunitate pentru a înțelege sistematic lumea”[2].

Pentru formarea fiecărui individ vorbitor, determinant este glosocosmosul matern. De regulă, se consideră că limba maternă este aceea în care vorbitorul posedă cea mai mare competență lingvistică. Acest lucru nu este universal valabil. De exemplu, prin migrație în altă țară (în alt spațiu lingvistic), vorbitorul poate învăța altă limbă pe care să o folosească aproape exclusiv în toate situațiile de comunicare, fapt care va determina o scădere a competenței de exprimare în limba maternă sau chiar pierderea acestei competențe. Însă, imaginile limbii materne, adică a primei limbi dobândite în copilărie, fără procese formale de învățare, persistă mult timp în mentalul individului vorbitor (uneori toată viața), chiar dacă acesta şi-a pierdut capacitatea uzului limbii materne[3]. În cazul vorbitorilor perfect bilingvi, imaginile lingvistice ale realiilor se amestecă, aspect dovedit de faptul că deseori (sau cel puțin ocazional) bilingvii, în special cei cu nivel de cultură modest, „schimbă” limbile în care se exprimă în cadrul dialogurilor, discursurilor sau chiar în simple acte de vorbire.

Definirea termenului de „limbă maternă” este controversată. Nu este, în mod obligatoriu, nici limba învățată informal „de la mama” sau de la cel/cea care ține loc de mamă, nici limba „vorbită cel mai bine”, nici limba în care socotești prețurile atunci când mergi la piață sau la supermarket, ci, eventual, limba în care nu simți frica de a te exprima greşit, şi chiar dacă te exprimi greşit (adică incorect sau inadecvat din punct de vedere stilistic), îți este indiferent (nu te afectează emoțional remarcile, mai mult sau mai puțin pertinente ale interlocutorilor). Un indicator esențial al limbii materne este şi limba în care se roagă vorbitorul[4].

Prin analogie cu intensiunea termenului glosocosmos, utilizăm termenul hagiocosmos ca nominație a unei imagini particulare (şi subiective) a universului

[1] De exemplu, în limba română, „planeta Venus”, „luceafărul de seară” şi „luceafărul dimineții” denumesc acelaşi obiect.

[2] Sylvia Reinart, *Kulturspezifik in der Fachübersetzung: die Bedeutung der Kulturkompetenz bei der Translation fachsprachlicher und fachbezogener Texte*, Berlin, Frank & Timme, 2009, p. 52 (trad. n.).

[3] De exemplu, cuvântul german „Frühstück”, echivalentul denumirii românești „mic dejun”, exprimă o imagine lingvistică cu totul particulară, fiind format din determinatul „Stück” (bucată) şi determinativul „früh” (devreme). La fel şi echivalentul german pentru cină: „Abendbrot”, format din determinatul „Brot” (pâine) şi determinativul „Abend” (seară). Exonimul românesc „neamț” are etimologie slavă: „немой” înseamnă în limba rusă „mut”.

[4] Ne referim aici, în special, la rugăciunea particulară şi nu la cea formală, practicată în cadrul unei comunități. În cadrul comunității, individul împrumută (imită) formele statuate de aceasta.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

credinţei în Dumnezeu. Oamenii, chiar dacă cred în acelaşi Dumnezeu, pot trăi în hagiocosmosuri diferite, având percepţii diferite despre transcendenţă şi lumea pe care nu o pot experimenta. Fiecare religie[5] propune şi încearcă să impună un alt hagiocosmos. Imaginile conceptelor religioase diferă de la o religie la alta: într-un fel arată raiul creştin şi altfel arată raiul islamic. Însă, nu doar religiile, ci şi diversele confesiuni care au purces din acestea sunt hagiocosmosuri diferite: în catolicism este statuat teologic şi dogmatic purgatoriul (un loc de ispăşire vremelnică a culpelor?, o antecameră a raiului?)[6]. Acest concept nu există în confesiunea creştin-ortodoxă. În schimb, în unele spaţii culturale ortodoxe, credinţa populară include conceptul de „vămile cerului".

Utilizăm denumirile hagiocosmos şi glosocosmos şi pentru a sugera o dualitate în modul în care oamenii şi grupurile de oameni percep lumea. Dezvoltarea spirituală şi intelectuală are la bază raţiunea şi intuiţia. Cunoaşterea este un proces de trecere de la premize şi ipoteze la concluzii. Dacă premizele sunt adevărate şi raţionamentul este valid din punct de vedere logic, se ajunge la concluzii adevărate. În cazul limbii (şi al uzului ei în vorbire), precum şi în cazul religiei (şi al practicilor religioase), premizelor nu li se poate determina valoarea logică de adevărat sau fals. Prin urmare, nici concluziile raţionamentelor nu pot fi considerate ca fiind categoric adevărate. În privinţa limbii şi a religiei, nu sunt acceptabile conceptele logice de adevărat şi fals, ci doar cele de corect sau incorect. Corectitudinea vizează actele – de exemplu, actele de gândire, de vorbire, de interpretare sau de credinţă. În tratatul său de logică, Gheorghe Enescu prezintă următoarele situaţii posibile: a) din premize adevărate se poate deduce o concluzie adevărată; b) din premize false se poate scoate o concluzie adevărată şi c) din premize false se poate scoate o propoziţie falsă[7].

Enescu explică şi deosebirea esenţială dintre noţiunile de „adevăr" şi „corectitudine" (în accepţiunea logică a acestora), precum şi cea dintre „schemele de raţionare" şi „actele de gândire": „În ce priveşte *corectitudinea*, ea este o noţiune esenţial deosebită de *adevăr* (implicit de adevărul logic). Corectitudinea vizează *actele* noastre, exact spus, raportul actelor noastre cu o regulă (sau un ansamblu de reguli). Un act este *corect* dacă şi numai dacă el este conform cu o regulă (un ansamblu de reguli) care-l prescrie. Despre schemele de raţionare n-are sens să spunem că sunt *corecte* sau *incorecte*, dacă nu le raportam la anumite reguli superioare. Uneori schemele de raţionare sunt caracterizate prin anumite *condiţii* şi ele sunt logic adevărate dacă satisfac aceste condiţii, dar niciuna din condiţii nu este propriu-zis prescripţie, căci o schemă nu este în *sine* un act de gândire. Nu ne propunem să

[5] Şi acestea sunt, în ordinea apariţiei: hinduismul, budismul, iudaismul (religia mozaică), creştinismul şi islamul.

[6] O inedită descriere a purgatoriului o face Dante Alighieri, în *Divina Comedie*, însă această descriere nu este conformă cu normele dogmatice şi canonice ale hagiocosmosului catolic. De fapt, capodopera lui Alighieri era trecută în lista cărţilor interzise ale Bisericii Catolice (*Index librorum prohibitorum*), care a fost desfiinţată abia după Conciliul II Vatican (ce a avut loc între 1962 şi 1965).

[7] Vezi Gheorghe Enescu, *Tratat de logică*, Bucureşti, Editura Lider, 1996, p. 8.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

construim scheme, schemele le descriem pe baza actelor de gândire, apoi căutam să vedem ce proprietăți au” [8] [s.a.].

Din definițiile lui Enescu prezentate mai sus reiese clar că, pentru descrierea şi înțelegerea naturii intime a glosocosmurilor şi hagiocosmosurilor, procedeele logice de analiză nu sunt adecvate. Trebuie căutate alte căi (chiar dacă mai puțin riguroase, din punct de vedere logic), pentru lărgirea orizontului de cunoaştere şi de accepțiune a acestora[9].

O posibilă cale de analiză empirică ar putea porni de la raportul dintre semn şi simbol. Orice semn (lingvistic, grafic, religios, imagistic) este purtătorul unei semnificații. Însă, nu orice semn are oriunde şi oricând demnitatea unui simbol. Grupurile de indivizi umani, ancorați într-o anumită cultură şi vorbitori nativi ai unei anumite limbi, percep anumite semne ca simboluri. Nu pentru toți oamenii aceleaşi semne au valoare de simbol[10].

Antropologii, atât cei specializați în antropologie culturală, cât şi cei specializați în antropologie biologică, par să fie de acord în privința faptului că primii ani din viața unui individ uman sunt cei mai importanți pentru formarea personalității. Un copil învață să vorbească doar dacă în mediul său se vorbeşte. Evoluția limbajului copilului se produce prin imitare. Cu cât actele de vorbire percepute de copil sunt mai diferențiate şi mai complexe, cu atât dezvoltarea sa lingvistică este mai amplă[11].

În mod similar, hagiocosmosul la care se raportează mediul proxim al copilului (adică totalitatea conceptelor, cutumelor şi practicilor religioase cu care acesta ia contact în primii ani ai vieții) determină decisiv modul în care copilul se va raporta în viitor la Dumnezeu şi lumea transcendentală. Nu dogmele sau articolele de credință normate îl determină pe un copil să se simtă că aparține unui anumit hagiocosmos[12] (religie, confesiune sau grupare religioasă), ci anumite practici[13].

[8] *Ibidem*, p. 12–13.

[9] Blaga explică ce înseamnă, de fapt, lumea pentru conştiința umană: „Pentru conştiința umană «lumea» e alcătuită din stihii văzute şi nevăzute, din materie şi din poruncile ei, din ceea ce însufleţeşte materia pe dinăuntru, din peisaje, din organisme de ordin biologic, din propriile trăiri ale omului, din suferințe şi bucurii, din realități sociale, din fapte istorice, din creații culturale şi din simțământul perpetuu al tuturor problematizărilor posibile”. Cf. Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, Editura Humanitas, 2011, p. 174.

[10] De exemplu, crucea este cel mai important simbol al creştinismului în confesiunile creştine cu continuitate apostolică (adică în ortodoxie şi catolicism). Valoarea simbolică a semnului lingvistic „cruce” (respectiv a semnelor iconografice: †, ✝, ✠ etc.) este nesemnificativă sau chiar inexistentă în hagiocosmosurile protestante şi neoprotestante.

[11] Din acest motiv, ne hazardăm să afirmăm că, pentru dezvoltarea lingvistică şi culturală a unui copil, calitatea actelor de vorbire care se produc în casa în care se naşte este determinantă (cu toate că există posibilitatea ca, pe parcursul vieții, acesta să-şi sublimeze prin instruire şi inter-relaționare cu alte medii culturale, modul de a gândi şi a vorbi).

[12] De exemplu, nu dogma catolică a „neprihănitei zămisliri”, inexistentă în sistemul dogmatic ortodox, îl determină pe copil, în primii ani de viață, să se simtă catolic.

[13] Copilul, în primii ani de viață, îi observă şi imită pe adulții din jurul său. Vede dacă aceştia se roagă sau nu se roagă, observă dacă aceştia fac semnul crucii (şi cum îl fac) înainte şi/sau după rugăciune sau dacă nu îl fac. Copilul observă dacă familia participă sau nu la serviciile religioase comunitare, dacă postește sau nu postește etc.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

Drept concluzie, ne încumetăm să formulăm următoarea teză/ipoteză: chiar dacă individul uman va învăța în decursul vieții sale o altă limbă şi o va vorbi mai bine decât limba sa nativă (pe care este şi posibil să o uite) sau dacă se va converti la o altă confesiune sau religie, modul său de gândire şi înțelegere va rămâne permanent marcat de glosocosmosul şi de hagiocosmosul în care a trăit în primii săi ani de viață[14].

În continuare vom prezenta câteva aspecte din filozofia gnoseologică a lui Lucian Blaga, care, în opinia noastră, constituie o bază filozofică solidă pentru problematizarea propusă în prezenta lucrare, adică analiza modului în care catolicismul a stimulat sau a frânat manifestarea spiritului etnic al germanilor bucovineni şi uzul limbii germane în Bucovina. Ne vom strădui să urmăm o paradigmă, ne vom şi strădui ca, după modelul lui Blaga, să respectam un principiu. Lucian Blaga îşi propune să analizeze comparativ spiritualitatea catolică, cea evanghelică şi cea ortodoxă „fără a pomeni nici măcar o singură dată pe «filioque» sau «purgatoriul»”[15], deşi aceste concepte reprezintă, în plan teoretic (şi numai teoretic), deosebiri esențiale între doctrina catolică şi doctrinele celorlalte confesiuni creştine. Urmând acelaşi „procedere”, ne propunem să nu pomenim în analiza noastră „nici măcar o dată” termenii „românizare” (utilizat în special de istoriografii germani şi ucraineni ai Bucovinei, fie aceştia bucovineni sau nu), „germanizare” (termen folosit cu precădere de unii istoriografi români) sau „polonizare”. Deşi nu negăm existența în decursul istoriei a unor tendințe şi procese de românizare (a minorităților etnice din Bucovina), de germanizare (manifestată în special de administrația austriacă a Bucovinei) sau de polonizare (de exemplu, a catolicilor germani în Bucovina), considerăm aceste concepte ca fiind toxice şi, prin urmare, inadecvate discursului ştiințific menit înaintării în cunoaştere, deoarece ignoră enorma suferință pe care etniile şi popoarele şi le-au provocat unele altora[16].

[14] Această teză/ipoteză pe care am formulat-o pe baza unor constatări empirice admite şi excepții. De regulă, în modul de exprimare al unui vorbitor profund cunoscător al unui idiom, altul decât limba sa maternă, pot fi sesizate urme (relicve) ale limbii sale materne, cel puțin la nivelul registrelor lingvistice utilizate, chiar dacă exprimarea acestuia este exemplară din punct de vedere fonetic, morfologic şi sintactic. În mod similar, un om credincios convertit la altă religie sau confesiune păstrează anumite caracteristici specifice hagiocosmosului în care a fost crescut şi educat în copilărie. Excepții de la această regulă, fără îndoială că există şi îi amintim aici pe scriitorii de limba franceză Eugène Ionesco şi Emile Michel Cioran (ale căror scrieri şi discursuri sunt atipice pentru glosocosmosul românesc) şi pe evreii convertiți Nicolae Steinhardt (devenit un exemplar monah ortodox) şi Richard Wurmbrand (care a devenit un exemplar pastor protestant).

[15] Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 174.

[16] Din aceste considerente pragmatice, îndemnăm antropologii, istoricii şi pe toți experții în ştiințele culturale, care se ocupă de spațiul socio-cultural Bucovina, să descrie fapte, procese şi fenomene care s-au produs sau se produc aici, fără a folosi denumirile românizare, germanizare, polonizare sau ucrainizare (temă foarte actuală în Bucovina ucraineană). Aceste concepte, din considerente subiectiv omeneşti, aruncă în aer orice mic progres obținut în planul dialogului academic.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

Abordarea gnoseologică a lui Blaga cu privire la „spiritualitatea creştină”

Lucian Blaga îşi începe eseul „Spiritualităţi bipolare” din *Trilogia culturii* cu următoarele remarci: „Spiritualitatea creştină ni se prezintă, în ansamblul ei continental şi transcontinental, felurit ramificată. Mai nimerit ar fi poate să nici nu vorbim despre o «spiritualitate creştină», ci mai degrabă despre o spiritualitate catolică, despre una evanghelică sau despre una ortodoxă. În adevăr, distincţiile acestea răspund unor fenomene terestre şi de-un profil accesibil, câtă vreme «unitatea» aparţine sau unui depărtat început de leat, sau visului, unui frumos şi ireal vis, alimentat de speculaţii utopice”[17].

Fără îndoială, transcendentul este centrul hagiocosmosului (al „icoanei cosmice” – spune Blaga), însă nicio doctrină religioasă nu ar fi avut un ecou răsunător în masele populare, dacă s-ar fi limitat la „speculaţii în jurul transcendentului”[18]. Orice doctrină creştină oferă cugetelor umane un univers mixt, format din elemente inaccesibile şi din fapte sensibile. Pe de altă parte, orice doctrină creştină este un compromis rezultat din lupta duhului local şi etnic cu duhul creştin. Din aceste considerente, Blaga consideră doctrinele creştine a fi bipolare[19].

Comunităţile etnice sau confesionale concep în mod diferit realităţile şi problemele vieţii sociale şi religioase. Principalelor confesiuni religioase, Blaga le asociază următoarele concepte: – catolicismului: stat, ierarhie, supunere, militare pentru credinţă; – protestantismului: libertate, independenţa convingerilor, deliberare, problematizare; – ortodoxiei: organicitate, viaţă, pământ, fire.

Asocierea acestor concepte cu principalele confesiuni religioase o considerăm oportună. După Conciliul II Vatican, s-a produs şi în lumea catolică o deschidere care i-a conferit o umbră de organicitate (adică de unificare organică între om, limbă şi credinţă). Totuşi, asocierile lui Blaga rămân în continuare valabile[20].

Cele expuse mai sus (adică explicitarea termenilor hagiocosmos şi glosocosmos şi prezentarea tezelor lui Blaga, care ne-au inspirat) constituie baza problematizării

[17] Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 173.

[18] *Ibidem*, p. 175.

[19] Oare are dreptate Blaga? Cu siguranţă că da! În urma cu câţiva ani, un preot ortodox binevoitor ne-a pus la dispoziţie, după ce s-a asigurat de faptul că vom păstra confidenţialitatea, un corpus de peste 200 de „pomelnice” (adică bilete pe care creştinii ortodocşi notează intenţiile lor de rugăciune pentru a le preda ulterior preotului). După parcurgerea acestui corpus, am constatat că mai puţin de 1% din intenţiile de rugăciune viza realitatea transcendentală inexperimentabilă şi inextricabilă (adică intenţii de tipul: „pentru mântuirea sufletului”, „pentru o moarte bună”). Restul de 99% exprima intenţii de rugăciune mult mai lumeşti, cum ar fi: sănătate, reuşită la operaţie sau la examen, câştigarea procesului, împlinire în iubire, câştig de bani etc.

[20] Nu ne propunem în prezenta lucrare să facem un „aggiornamento” al tezelor lui Blaga (concepute înainte de Conciliul II Vatican) la realitatea catolică post-conciliară. În fond, germanii catolici bucovineni au trăit preponderent în epoca ante-conciliară şi, în plus, Constituţiile Conciliului (promulgate în 1965) au produs abia după unul sau două decenii efecte formale în viaţa religioasă a acestora.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

raportului dintre catolicism şi germanitate în Bucovina, pe care vom încerca să-l descriem în continuare.

Consideraţii cu privire la compatibilităţi şi incompatibilităţi între valorile consacrate ale germanismului şi catolicismului în cazul descendenţilor coloniştilor germani, de confesiune romano-catolică din Bucovina

Este de notorietate faptul că, dacă există compatibilitate între actanţii unui proces, se produce sinergie, adică finalitatea procesului „împreunălucrării" este superioară sumei rezultatelor lucrărilor individuale. Când nu există compatibilitate, apar contradicţii şi „împreunălucrarea" devine imposibilă.

Ne propunem să consemnăm doar câteva aspecte cu privire la modul în care au existat şi s-au manifestat catolicismul şi germanitatea în Bucovina, fără a avea pretenţia unei analize sistematice şi exhaustive a raportului dintre catolicism şi naţiune, în general, şi nici măcar a raportului dintre catolicism şi „naţiunea germană", în special[21]. Certe sunt următoarele fapte: – marea cultură germană, care a influenţat sensibil cultura europeană şi universală, a apărut după Reforma lui Luther. Limba germană a suportat o transformare şi o dezvoltare fără precedent abia după ce Luther a tradus *Biblia* în limba germană; – cele mai multe dintre personalităţile care au creat această mare cultură germană au fost protestante. Nici Goethe, nici Schiller, dar nici Kant, Hegel sau Humboldt nu au fost catolici.

Blaga afirma că, în „Germania pădurilor medievale, doctrina creştină se ciocnea de un profund duh al libertăţii, de o sălbatecă dragoste de independenţă, individuală, familiară, colectivă", iar mai apoi, „după o mocnire de câteva veacuri, duhul local şi etnic a izbucnit cu toată puterea chiar în cadrul creştin". Acceptând categoriile libertăţii, „protestantul se zbate în chinuitor dramatism între lumea de dincolo şi lumea libertăţii pământeşti". Se poate presupune că tocmai această zbatere (oscilaţie) este forţa motrice a creării individuale şi deosebit de valoroasei culturi majore germane.

Germanii care au rămas catolici păreau a nu mai fi pe deplin integraţi cultural în germanitate. Ei trăiau, după Reforma lui Luther, într-un câmp conflictual între etnie şi confesiune. Totuşi, spaţiul austriac (mai întâi Arhiducatul Austriac şi părţi din Sfântul Imperiu, iar mai apoi Imperiul Austriac, împreună cu regatele şi ţările reprezentate în Consiliul Imperial) a fost mult timp cadrul în care germanii catolici puteau să-şi păstreze şi să-şi dezvolte identitatea individuală sau de grup. Cu toate că germanii romano-catolici colonizaţi în Bucovina nu erau expuşi unor ameninţări din partea protestanţilor (ştiut fiind faptul că în alte părţi ale Europei conflictele

[21] Aceste teme sunt amplu dezbătute în literatura de specialitate. Vezi, de exemplu, lucrările publicate în Urs Altermatt, Franziska Metzger (editori), *Religion und Nation: Katholizismen Im Europa Des 19. Und 20. Jahrhunderts*, Stuttgart, Editura Kohlhammer, 2007; Heinz-Gerhard Haupt, Dieter Langewiesche (editori), *Nation und Religion in der deutcshen Geschichte*, Frankfurt am Main, Editura Campus, 2001.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

protestanto-catolice au degenerat de multe ori în confruntări sângeroase, lupte sau chiar războaie), ei trăiau totuşi într-un câmp conflictual determinat, pe de o parte, de natura instituțională a Bisericii Catolice (care se considera „stat al lui Dumnezeu") şi, pe de altă parte, de modul în care s-a făcut efectiv pastorație catolică în Bucovina.

Când austriecii au ocupat nordul Moldovei, care ulterior se va chema Bucovina, nu existau catolici în teritoriul ocupat. Cu toate acestea, din punct de vedere al dreptului canonic catolic, acest teritoriu aparţinea Diecezei de Bacău (care exista doar *pro-forma*, căci episcopul de Bacău nu rezida în Moldova), înființate de Papa Paul al V-lea în 1611. După desființarea administrației militare a Bucovinei, împăratul hotărăşte, printr-un decret emis la 14 iulie 1786, trecerea canonică a catolicilor sub jurisdicția Arhidiecezei de Lemberg (Lvov, capitala Regatului Galiției). Abia după trei săptămâni (la 6 august 1786) este emis şi decretul de alipire administrativă a Bucovinei la Galiția. Inițial, papa nu a fost de acord cu încorporarea canonică a Bucovinei în Arhidieceza de Lemberg[22]. Abia după câțiva ani, papa va consimți includerea canonică a teritoriului Bucovinei în Arhidieceza de Lemberg.

Ce concluzii (sau măcar ipoteze) am putea formula interpretând faptele prezentate mai sus? Împăratul Iosif al II-lea nu era interesat direct de consolidarea catolicismului în Bucovina. În schimb, papa nu era prea uşor dispus să renunțe la ideea de a-i converti cândva pe moldoveni la catolicism. Prin urmare, în anii care au urmat, au fost însărcinați preponderent preoți polonezi din Galiția cu păstorirea catolicilor bucovineni. Aceştia manifestau rareori disponibilitatea de a învăța limba germană, chiar dacă erau numiți parohi sau vicari în comunități catolice, în care majoritatea enoriaşilor erau de etnie germană. Deseori, asemenea comunități se plângeau de lipsa posibilității de a beneficia de asistență spirituală în limba maternă[23].

Cert este că, până în 1930, comunitățile catolice germane (sau majoritar germane) au simțit o nevoie acută de preoți germani, capabili să-i catehizeze, să-i spovedească şi să le predice în limba lor maternă. După 1930, preoții catolici germani devin majoritari în Bucovina. Preotul Norbert Gaschler susține că în 1935 activau în Bucovina 53 de preoți romano-catolici, din care 29 erau de etnie germană[24]. Abia după 1930 se poate spune că clericii romano-catolici se angajează eficient pentru păstrarea identității etnice a nemților bucovineni, deşi au existat şi înainte, izolat, asemenea preocupări (de exemplu, în Cernăuți, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea).

[22] Conform Concordatului încheiat între Imperiu şi Sfântul Scaun, împăratul numea episcopii, urmând ca aceştia să fie confirmați de papă.

[23] Renunțăm aici la menționarea unor exemple de astfel de comunități. Renunțăm, de asemenea, la citarea nemulțumirilor catolicilor germani (redate în diverse scrieri mai mult sau mai puțin științifice, a căror obiectivitate este mai mult sau mai puțin confirmabilă, despre Bucovina), în special pentru a respecta principiul pe care ni l-am propus mai sus, de a nu pomeni niciodată de polonizare, românizare etc.

[24] Willi Kosiul, *Die Bukowina und ihre Buchenlanddeutschen*, Band I, Oberding, Reimo-Verlag, 2011, p. 422.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

Nu insistăm aici asupra cauzelor care au condus la modificarea structurii etnice a clerului catolic din Bucovina, permiţându-ne, în continuare, doar să facem câteva observaţii referitoare la încheierea concordatului între România şi Sfântul Scaun şi la trecerea Bucovinei sub jurisdicţia canonică a Diecezei Romano-Catolice de Iaşi.

O realitate istorică certă este faptul că niciodată nu s-a înfăptuit o Dieceză Romano-Catolică a Bucovinei, pentru că niciodată actanţii principali nu au fost interesaţi de acest lucru: nici Monarhia Austro-Ungară, nici statul român, nici Biserica Romano-Catolică. În privinţa Monarhiei Austro-Ungare, se pare că Bucovina era singura ţară reprezentată în Consiliul Imperial în care nu a existat o dieceză proprie. După ocuparea Bucovinei, împăratul Iosif al II-lea a avut grijă să desprindă Episcopia de Rădăuţi de Mitropolia Moldovei, să mute Scaunul Episcopal de la Rădăuţi la Cernăuţi şi să o transforme în Mitropolie. În privinţa organizării eficiente a comunităţilor catolice din Bucovina, iluministul Iosif al II-lea nu a manifestat prea mare interes. După crearea Ducatului Bucovinei, împăratul (de data aceasta, Frantz Iosif I) nu a considerat oportună înfiinţarea unei dieceze a Bucovinei.

În privinţa atitudinii statului român (după crearea României Mari) şi a Sfântului Scaun faţă de crearea unei dieceze romano-catolice a Bucovinei, considerăm oportună redarea câtorva observaţii pe care le face în jurnalul său Raymund Netzhammer, arhiepiscop catolic de Bucureşti, în perioada 1905–1924. Din analiza jurnalului, reiese că interesul major al Sfântului Scaun era unirea Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Catolică. Pentru a îndeplini acest obiectiv, Vaticanul era dispus la multe compromisuri, inclusiv la restrângerea ritului latin şi înlocuirea episcopilor catolici de altă naţionalitate cu români. Raymund Netzhammer, om cultivat şi realist, îşi dă seama că unirea Bisericii Ortodoxe Române cu Roma este o utopie şi se străduieşte, fără succes, să explice această realitate atât nunţiului apostolic, cât şi exuberanţilor episcopi greco-catolici români din Ardeal. Explicaţiile şi demersurile sale nu sunt acceptate şi Papa Pius al XI-lea îi cere demisia. Din jurnalul lui Raymund Netzhammer reiese şi faptul că, după 1918, Sfântul Scaun nu numai că nu a sprijinit comunităţile etnice minoritare din România (nestrăduindu-se să le ofere o asistenţă spirituală adecvată limbii şi tradiţiei lor seculare), ci chiar era dispus să le sacrifice în vederea realizării dezideratului suprem: unirea ortodocşilor români cu Roma.

Nu vom face în prezenta lucrare remarci cu privire la obiectivitatea sau subiectivitatea consemnărilor lui Raymund Netzhammer, limitându-ne doar la reproducerea unor citate care, în opinia noastră, sunt relevante pentru înţelegerea raportului dintre germanitate şi catolicism în Bucovina.

În data de 22 noiembrie 1919, arhiepiscopul Raymund Netzhammer este vizitat de episcopul evanghelic dr. Teutsch, care îi prezintă oportunitatea creării unui front comun cu minorităţile catolice din Transilvania, Banat şi Bucovina, în favoarea şcolilor confesionale, a căror constituire ar urma să suplinească eliminarea graduală a limbii germane din şcolile de stat din România Mare. Manifestând un

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

profund simț al realității, Raymund Netzhammer constată că, în această privință, Biserica Catolică din Vechiul Regat are alte interese. La 22 noiembrie 1919, acesta consemnează în jurnal următoarele: „Astăzi au venit în audiență la mine episcopul evanghelic dr. Teutsch, un om extraordinar şi foarte învățat, şi preotul evanghelic din Sibiu, Schullerus. Domniile lor sunt membri în Senat. Ei îşi doresc un front comun cu minoritățile catolice din Transilvania, Banat şi Bucovina, mai ales în chestiunea unor acțiuni energice în favoarea şcolilor confesionale[25]. Singura salvare pentru noile etnii alipite României constă, fără nicio îndoială, în menținerea propriilor lor şcoli confesionale naționale; în favoarea acestora va trebui să se militeze cu toată puterea şi hotărârea care caracterizează aceste etnii. La noi, în vechea Românie, interesele constau în faptul că noi, cu şcolile noastre particulare, chiar dacă nu li se recunoaşte dreptul oficial, suntem lăsați totuşi în pace. Dacă s-ar realiza la noi introducerea şcolilor confesionale, în sensul că nu am avea voie să primim decât copii catolici şi ar trebui să-i excludem pe cei ortodocşi sau evrei, acest lucru ar însemna sfârşitul celor mai frumoase şi mai mari instituții şcolare, de fapt aproape al tuturor instituțiilor de învățământ din dieceza noastră”[26].

În anul 1922, nunțiul apostolic acreditat la București, Francesco Marmaggi (un om lipsit de orice fel de abilități diplomatice şi de competență interculturală), vizitează Bucovina. După întoarcerea acestuia la Bucureşti (în data de 25 august 1922), Raymund Netzhammer consemnează următoarele în jurnalul său: „Dis-de-dimineață s-a întors nunțiul, monseniorul Marmaggi, împreună cu secretarul Cavagnis şi cu servitorul Ilie din călătoria din Bucovina. Chiar la sfârşitul călătoriei ei au fost şi la Huşi şi la franciscanii din Hălăuceşti. Nunțiul este foarte entuziasmat de Bucovina. Eu i-am spus: «*Ați văzut că Bucovina ar trebui să constituie o episcopie în sine*». «Tocmai asta însă nu doreşte guvernul!». «Acest lucru ar trebui însă impus!»”[27] [s.n.].

[25] Cu referire la ideea exprimată mai sus cu privire la raportul între germanitate şi catolicism, dar şi la vizita episcopului evanghelic Teutsch la episcopul romano-catolic Raymund Netyhammer, reproducem în cele de urmează o declarație a actualului urmaş al episcopului Teutsch, dată cu ocazia împlinirii a 500 de ani de la Reforma protestantă. La întrebarea unui reporter al trustului de presă Deutsche Welle despre importanța Reformei Protestante pentru saşii transilvăneni, Reinhart Guib, episcopul actual al Bisericii Evanghelice C.A. în România (cu sediul la Sibiu), dă următorul răspuns: „Reforma a reprezentat pentru saşii transilvăneni cel mai important pas din istoria lor de până atunci şi a dus la o comuniune între popor şi biserică, care există şi astăzi, transfrontalier, în spațiul comun european. Reformei noi îi datorăm propria identitate, adică limba maternă comună, formarea noastră şi sistemul de învățământ, bogata tradiție muzicală a bisericii, diaconia, colaborarea cu laicii şi dreptul acestora la luarea deciziilor, credința, eliberată de constrângeri, în milostivul Dumnezeu, binecuvântările aduse de casele parohiale, deschiderea către dialoguri despre viață şi credință cu oameni care gândesc altfel decât noi”. https://www.hotnews.ro/stiri-kultur_sibiu_de-21935104-bischof-reinhart-guib-wir-sind-lngst-ber-das-jammern-ber-den-exodus-hinausgewachsen-und-gestalten-die-zukunft.htm (accesat la 15 ianuarie 2019, trad. n.). Fără a vrea să fim redundanți sau să emitem o „cugetare de valoare”, subliniem diferența fundamentală care există între raporturile protestantism – germanitate şi catolicism – germanitate.

[26] Raymund Netzhammer, *Episcop în România*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 903–904.

[27] *Ibidem*, p. 1149.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

Protopresviteratul ort. or. al Nadlaut/ilor — Comuna: Sarateşti de jos (r. Storojineţ)
Nr. exh. 264

Certificat de botez

În condica născuţilor parohiei rom. cat. Adormirea [illegible] Cacica
tom. — pag. 30 — se află, precum urmează:

N-rul curent	Nr. 10
Locul naşterii şi N-rul casei	Storojineţ de jos Nr. 450
Anul, luna şi ziua naşterii	1900 septemvrie 14.
Anul, luna şi ziua botezului	1900 septemvrie 16
Numele de botez al pruncului	Carl
Religiunea	rom. catolica
Sexul	[illegible]
Naşterea (legitimă / nelegitimă)	legitima
Numele de botez şi de familie, starea şi domiciliul — tatălui	Julian Ojoczyński, notar în Storojineţ
Numele de botez şi de familie, starea şi domiciliul — maicii	Veronica Kuffner din Cacica
Numele de botez şi de familie, starea şi domiciliul naşilor	Ioan Sachsean, ţăran din Sarateşti de jos; Ioana Kuffner soţia lui Ioan pădurar în Cacica
Numele de botez şi de familie şi domiciliul moaşei	Maria Sachsean din Storojineţ
Numele preotului care a botezat	Mauriţiu Kalantkiewicz, paroch

Spre adeverire urmează subscrierea mea proprie şi întipărirea sigilului bisericesc.
Păstoria de suflete rom. cat. Cacica la 1. Decemvrie 1924.

SIGIL. ECCLESIAE PAROCHIALIS

Adalbert Gralewski, paroch

Certificat de botez, emis de Parohia Romano-Catolică Cacica,
în limba oficială a Bucovinei de după 1918.

Referitor la acest netalentat diplomat al Vaticanului există numeroase referinţe în jurnalul lui Netzhammer. Din acestea, reproducem în continuare numai două, care sunt relevante în privinţa modului în care acest înalt reprezentant al Sfântului Scaun a fost perceput în Bucovina de către ministrul Nistor şi de către populaţia catolică: „9 februarie 1924. […] Astăzi a venit de la Galaţi un nou secretar provizoriu al nunţiaturii, şi anume, spre marea noastră uimire, acesta era fostul administrator apostolic de la Iaşi, p. Ulderico Cipolloni[28]. După-amiază veni la mine şi îmi povesti lucruri delicioase cu privire la mult discutata călătorie de confirmare efectuată de nunţiul Marmaggi prin Bucovina şi despre vizita pe care i-o făcuse după acea lui la Huşi-Corni. Mi-au rămas în amintire următoarele două

[28] Ulderico Cipolloni a fost, în perioada 1916–1920, administrator apostolic al Diecezei de Iaşi.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

episoade. Nistor, ministrul pentru Bucovina, îi acordase o mare atenție nunțiului. Marmaggi vru şi el la rândul său să-i răspundă cu aceeaşi monedă şi, nici mai mult, nici mai puțin, crezu că-i face domnului Nistor o mare plăcere vizitându-i mama. Ministrul refuză categoric. Nunțiul nu renunță, ci plecă în satul în care mama lui Nistor nu trăia ca mare moşiereasă, ci ca simplă țărancă. În momentul în care primi înalta vizită a reprezentantului papei ea era, ca toate celelalte țărănci din sat, în picioarele goale. Se pare că Nistor n-a fost prea încântat de acest lucru! La Huşi fusese totul pregătit pentru primirea nunțiului, iar trăsurile fuseseră şi ele comandate. Când, dintr-odată, cu puțin timp înainte de sosirea lui Marmaggi, Prefectura anunță că primirea oficială a nunțiului de către autorități este imposibilă, deoarece nu exista nicio împuternicire în acest sens din capitală. S-a spus atunci că guvernul fusese deranjat datorită «trecerii triumfale» a lui Marmaggi prin Bucovina[29]. 15 februarie 1925. […] Înainte de plecarea sa de la Roma, dr. Glaser[30] fusese la iezuiții din Cernăuți. Acolo i s-au povestit lucruri foarte nostime despre călătoria nunțiului Marmaggi în Bucovina, efectuată cu ocazia confirmării[31]. Nunțiul i-a spus de-a dreptul superiorului, p. Lipski, următoarele: «Aşa, acum continuați dumneavoastră confirmarea!». Ca iezuit şi ca membru ascultător al ordinului, acesta s-a supus şi a confirmat în continuare, în timp ce nunțiul plecase să colinde oraşul. Când, cu o altă ocazie, Marmaggi a dorit să-l însărcineze cu acelaşi lucru pe decan, acesta brusc nu a mai fost de găsit; se ascunsese în sacristie! Este răspândită pretutindeni părerea, pe care am auzit-o şi din alte părți, conform căreia cei confirmați de un preot nu se consideră confirmați, ci vor să se prezinte încă o dată când acest sacrament va fi conferit de un episcop"[32].

În anul 1930, Bucovina trece sub jurisdicția Diecezei Romano-Catolice de Iaşi[33]. Episcop era un român, Mihai Robu. Am arătat mai sus că, după 1930, creşte numărul de preoți catolici germani în Bucovina. Însă, nu se ajunge nici de data aceasta la înființarea unei dieceze proprii a Bucovinei.

Un vechi dicton catolic, care este valabil şi în hagiocosmosul ortodox, afirmă că acolo unde este episcopul, este şi Biserica (*ubi episcopus, ibi ecclesia*). Prin urmare, spațiul geografic şi cultural Bucovina nu a avut niciodată o biserică romano-catolică locală, proprie.

În anul 1940, odată cu strămutarea populației germane, au plecat din Bucovina şi majoritatea clericilor catolici germani. După 1945, o parte a germanilor

[29] Raymund Netzhammer, *op. cit.*, p. 1253–1254.

[30] Markus Glaser a fost un cleric romano-catolic de etnie germană, care a decedat la Iaşi în anul 1950.

[31] Prin confirmare, în terminologia catolică, se înțelege administrarea tainei Sfântului Mir (Mirungerea). Această taină este administrată la catolici numai de către episcop sau de către un preot cu delegație specială din partea episcopului.

[32] Raymund Netzhammer, *op. cit.*, p. 1352.

[33] Nunțiatura apostolică din România emite în acest scop Decretul nr. 6429, la data de 16 iulie 1930. Vezi Franz Wiszniowski, *Radautz, die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, München, Verlag Der Südostdeutsche der Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen, 1988, p. 278.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

s-au reîntors în Bucovina. Au activat şi câţiva clerici germani. Însă, în prezent, grupul etnic german din Bucovina s-a dizolvat şi nu mai există niciun preot catolic german. Nu intenţionăm să căutăm vinovaţi şi vinovăţii, limitându-ne doar la o afirmaţie de bun simţ: este toxic şi supărător pentru o comunitate religioasă, care aparţine unei anumite etnii, dacă preotul delegat de episcop pentru a exercita funcţia de paroh nu vorbeşte limba majoritară a comunităţii şi nici nu manifestă cel mai mic interes să o înveţe.

În încheierea lucrării, reproducem, în traducerea noastră, câteva considerente cu privire la Biserica Catolică din Bucovina, publicate de Willi Kosiul, un german bucovinean, în lucrarea sa de compilaţie, intitulată *Die Bukowina und ihre Buchenlanddeutschen*. Textul publicat de Kosiul reprezintă extrase din anumite lucrări ale preotului bucovinean Norbert Gaschler, care a fost vicar parohial la Rădăuţi până la strămutarea germanilor bucovineni (1940)[34].

Nu avem pretenţia că textul ales şi tradus este întru totul obiectiv, deoarece faptele descrise au trecut prin două etape de filtrare subiectivă: cea a autorului textului primar (Norbert Gaschler, ancorat în hagiocosmosul catolic) şi cea a autorului compilaţiei (care a selectat din scrierile lui Gaschler ceea ce i s-a părut relevant).

Desigur că un studiu aprofundat al fenomenului catolic din Bucovina face necesară analiza mai multor documente primare. După cum am spus mai sus, ne limităm la problematizarea chestiunii în cauză şi ne exprimăm speranţa că poate alţi cercetători vor putea găsi în cele relatate, în paradigma şi direcţia de investigare sugerate de noi, puncte de pornire pentru viitoare analize ştiinţifice a interdependenţelor dintre confesiuni şi etnii în Bucovina.

„La data ocupării nordului Moldovei, care ulterior se va numi Bucovina, de către Austria (1774), acest teritoriu aparţinea canonic de Dieceza Bacău din Moldova. În acest ţinut nu existau catolici. Până la ocuparea Bucovinei de trupele austriece, nu existau registre parohiale în Bucovina. Prin Patenta Imperială din 20 februarie 1784, s-a dispus introducerea registrelor parohiale (considerate registre de stat), obligaţia completării şi actualizării acestora revenind preoţilor catolici cu funcţia de paroh. Prin Patenta imperială din 13 octombrie 1781 [privind toleranţa religioasă], s-a permis şi bisericilor evanghelice sau greco-ortodoxe să introducă asemenea registre. Ulterior, introducerea registrelor parohiale va deveni obligatorie şi pentru aceste confesiuni.

Primii credincioşi romano-catolici care au venit în Bucovina (după 1774) au fost militari. Odată cu ofiţerii şi soldaţii catolici, au venit în Bucovina şi preoţi militari. Aceştia acordau asistenţă religioasă şi familiilor militarilor. Preoţii militari erau subordonaţi direct vice-superiorului din Cernăuţi, care, la rândul său era subordonat superiorului din Lemberg şi episcopului de Neustadt bei Wien. De episcopia Neustadt bei Wien ţinea şi Vicariatul pentru Armata Austriacă. Episcopul

[34] Willi Kosiul, *op. cit.*, p. 418–425.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

diecezan de Neustadt (iar, mai apoi, cel de St. Pölten) era episcopul militar al întregii armate austriece.

După moartea împărătesei Maria Theresia (la 29.11.170), fiul ei, Iosif al II-lea, în calitate de unic regent, suveran al Austriei şi împărat al Sfântului Imperiu Roman, a început reformarea tuturor episcopiilor din Austria. Din 1785, toţi ofiţerii şi soldaţii din Bucovina, împreună cu membrii lor de familie, erau sub jurisdicţia episcopului militar de St. Pölten (Austria Inferioară).

Cu timpul, au imigrat tot mai mulţi civili în Bucovina. La început, aceştia au căpătat asistenţă religioasă de la preoţii militari. Acordarea asistenţei religioase era anevoioasă datorită distanţelor mari pe care trebuiau să le parcurgă preoţii pe drumuri rudimentare.

La începutul anului 1786 s-a dispus de la Viena recenzarea tuturor catolicilor din Bucovina. Rezultatele au fost următoarele: existau 9 centre militare care acordau asistenţă religioasă în 49 de localităţi, unui număr de 3 310 militari şi 1 473 de civili catolici. Capelanii militari (în număr de 12) s-au străduit să acorde cât mai bine asistenţă religioasă catolicilor împrăştiaţi în întreaga Bucovină şi să ţină slujbe pe întregul teritoriu. În plus, existau deja patru aşezări catolice maghiare în care trăiau 2 136 de suflete. De acestea se ocupa un preot de ţară maghiar.

În data de 14 iulie 1786, s-a hotărât definitiv, prin Decret Imperial, ca Bucovina să fie încorporată arhidieceză de Lemberg şi să fie numit un decan al Bucovinei. Catolicii civili din Bucovina au trecut apoi sub jurisdicţia acestei autorităţi bisericeşti, fiind scoşi de sub autoritatea episcopului militar. La vremea respectivă, trăiau în regiunea de competenţă a centrului militar Cernăuţi 833 de catolici militari şi 450 de catolici civili. În oraşul Cernăuţi existau 90 de familii catolice, însumând în total 358 de persoane.

Prin Decretul Imperial din 06 august 1786, se dispunea dizolvarea administraţiei militare a Bucovinei (începând cu 31 decembrie 1786) şi încorporarea Bucovinei (cu statut de judeţ) în Galiţia. Prin urmare, Bucovina a devenit, cu începere din 1 noiembrie 1786, Decanatul Bucovinei din Arhidieceza de Lemberg şi, din punct de vedere administrativ, cu începere din 1 ianuarie 1787, un judeţ al Regatului Galiţiei. Totuşi, Papa de la Roma nu a vrut să aprobe această schimbare.

Apoi, prin Decretul Curţii, din 1 aprilie 1787, centrele militare de asistenţă spirituală din Bucovina au devenit capelanii locale. Prima parohie catolică din Bucovina se înfiinţează la Cernăuţi, prin Decretul Gubernial din 5 mai 1787. Vice-superiorul militar din Cernăuţi devine paroh de Cernăuţi şi decan al Bucovinei, iar capelanii militari devin capelani locali civili. Acum, în Bucovina existau două jurisdicţii bisericeşti. Preotul militar, care, de acum, răspundea numai cu asistenţa religioasă a militarilor, a rămas subordonat episcopului militar din St. Pölten. Civilii au trecut sub jurisdicţia Diecezei de Lemberg (conform Decretului Imperial din 6 august 1786), sub jurisdicţia episcopului de Bacău/Moldova (conform voinţei Papei).

Abia în anul 1796, Roma va recunoaşte dispoziţia împăratului Iosif al II-lea de încorporare a Bucovinei în Arhidieceza de Lemberg. Arhiepiscopii de Lemberg

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

au dobândit mandatul de a păstori Bucovina. Până în 1811, parohia din Cernăuți era singura parohie recunoscută de stat din Bucovina.

Prin decretele imperiale din 27 iunie 1811, respectiv din 7 şi 11 noiembrie 1811, se înființează capelanii locale în localitățile Coțmani, Vijnița, Zastavna, Crasna (Althütte), Iacobeni şi Fundu Moldovei. Fostele capelanii locale (Suceava, Siret, Sadagura, Vicovu de Jos, Țibeni/Istenegits şi Adrasfalva/Măneuți) devin parohii. Vicovu de Sus devine parohie centrală pentru localitățile Karlsberg (Gura Putnei) şi Fürstenthal (Voivodeasa), locuite de germani proveniți din Boemia.

În 1823, existau în Bucovina deja 25 000 de catolici, majoritatea acestora fiind germani.

Arhiepiscopul de Lemberg a numit din ce în ce mai mulți parohi catolici polonezi în Bucovina, pentru a-i păstori, dar şi pentru a-i poloniza pe germanii şi pe slovacii catolici.

La 18 mai 1828 se înființează Vice-decanatul de Suceava, care, ulterior, va fi confirmat de Biserică.

După cum susține dr. Polek[35] […], s-au înființat apoi capelanii locale în Vorniceni/Joseffalva (1856), Solca (1857), Storojineț (1864), Poiana Micului (1870), Stulpicani (1895), Molodia (1901) şi Bănila pe Siret/Augustendorf (1904). Acestea au devenit ulterior parohii.

În 1900, existau 86 656 de catolici în Bucovina. În aceste condiții, s-ar fi impus înființarea unei dieceze a Bucovinei. Acest lucru însă nu s-a întâmplat niciodată: Bucovina a rămas în continuare, o bună bucata de timp, în Dieceza de Lemberg. Circa 58% dintre catolici erau germani, 31% erau polonezi şi slovaci, iar 11% erau maghiari.

Cu toate că majoritatea catolicilor din Bucovina erau germani, în funcțiile de parohi erau numiți de episcopul de Lemberg (chiar şi în comunele cu populație exclusiv germană) preoți polonezi, dintre care cei mai mulți nu stăpâneau limba germană. Preoții catolici de naționalitate poloneză aveau deseori prejudecăți în privința germanilor şi făceau totul pentru a-i îndepărta de tradițiile specifice identității lor şi pentru a-i poloniza (încet, dar sigur, aşa cum se întâmplase şi în Galiția poloneză). Preoții polonezi creau anumite nemulțumiri în rândul germanilor catolici; se ajungea la diferende între credincioşi şi preoți. […]

În anul 1874, Suceava a devenit decanat. Acestui decanat îi erau subordonate toate parohiile din sudul Bucovinei. Pe la anul 1900 existau în Bucovina nu doar mai multe limbi de circulație, ci şi diverse confesiuni. Cele mai reprezentative confesiuni erau cea greco-ortodoxă, cea romano-catolică şi religia iudaică. Confesiuni cu un număr mai mic de credincioşi erau cea greco-catolică, cea armeano-catolică, cea armeano-orientală, cea evanghelică, cea a lipovenilor vechi-credincioşi etc.

La 11 noiembrie 1906, se înființează la Rădăuți al treilea decanat al Bucovinei (după Cernăuți şi Suceava).

[35] Vezi Johann Polek, *Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museum (SIC)*, Czernowitz, f. e., 1905, p. 43, 101.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

În anul 1930, Bucovina (aflată deja de la sfârşitul anului 1918 sub stăpânire românească), unde existau 31 de parohii romano-catolice, este scoasă de sub jurisdicţia Lembergului polonez şi incorporată canonic Diecezei de Iaşi.

Datorită supunerii canonice faţă de Lemberg, lumea catolică bucovineană a dobândit o amprenta apuseană, dar şi o puternică coloratură poloneză. […]

Toate strădaniile pentru înfiinţarea unei episcopii proprii au rămas doar vise, atât în timpul stăpânirii austriece, cât şi în timpul stăpânirii româneşti.

Şi catolicii polonezi din Bucovina îşi doreau numirea unui vicar general independent, însă cu condiţia ca acest vicar general să fie de naţionalitate poloneză, cu toate că aici trăiau mai puţini polonezi decât germani.

Dacă în primii ani după venirea coloniştilor germani în Bucovina (care era încorporată în Regatul Galiţiei şi subordonată canonic autorităţilor bisericeşti din Lemberg), în această regiune au fost numiţi, aproape în exclusivitate, preoţi catolici de naţionalitate poloneză, cu timpul situaţia s-a schimbat în favoarea germanilor, în special după 1930.

Cu trecerea anilor, în special după subordonarea canonică faţă de episcopul de Iaşi (1930), a crescut numărul de parohi germani şi numărul de preoţi care provenea din rândurile germanilor bucovineni. În 1935 existau în Bucovina 53 de preoţi romano-catolici. Structura după naţionalităţi era următoarea: 29 germani, 18 polonezi, 3 maghiari, 2 slovaci şi un roman. Deci, pentru prima oară în Bucovina, după mai mult de o sută de ani, preoţii germani formau majoritatea absolută în rândurile clerului romano-catolic. Prin preoţii veniţi din ţările germane şi prin tinerii preoţi autohtoni pătrundea un nou şi proaspăt spirit filogerman în parohiile Bucovinei. Aceşti preoţi germani, prin activitatea lor, au intensificat în rândurile germanilor Bucovinei credinţa, amplificând ataşamentul şi chiar entuziasmul faţă de Biserică.

Numărul preoţilor catolici a crescut enorm în perioada 1937–1940, ajungând la 65. Erau 41 de preoţi germani, dintre care 28 germani bucovineni. Pentru prima oară în istoria Bisericii Catolice din Bucovina se întâmpla ca credincioşii catolici să aibă un număr suficient de păstori. […]

După ce nordul Bucovinei a fost ocupat de armata sovietică (la 28 iunie 1940), majoritatea preoţilor nu şi-au părăsit comunităţile şi şi-au continuat activitatea. Doar trei vicari s-au refugiat, înainte de invazia sovietică, în sudul Bucovinei. Parohiile Bănila (Augustendorf) şi Crasna (Althütte) au fost separate, prin noua graniţă sovieto-română, de decanatul de care aparţineau (Rădăuţi).

După ocuparea nordului Bucovinei de către armata sovietică, s-a recenzat în această regiune un număr de germani mai mare decât oricând. Numărul mare de persoane care doreau să emigreze sau să fie strămutate din nordul Bucovinei a demonstrat faptul că mulţi dintre locuitori nu s-au declarat germani la recensă-mintele anterioare. Însă, acum, când se punea problema strămutării, multe familii mixte (în care soţii aveau naţionalităţi diferite şi care de mult timp se integraseră în alte grupuri etnice) se declarau a fi de origine germană pentru a fi strămutate în Reichul german.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

Printre strămutaţi erau şi români care, din motive politice sau economice, doreau doar să scape de stăpânirea sovietică. Aceştia, mai târziu, s-au întors în România. Chiar şi unii ucraineni au hotărât, din motive politice, să adere la programul de strămutare.

În cazul familiilor mixte, în care soţii au părăsit Biserica Catolică pentru a deveni ortodocşi, cununia trebuia oficiată din nou în rit romano-catolic, pentru ca soţilor să li se poată elibera un «certificat de cununie german», cu care să-şi dovedească apartenenţa la etnia germană în faţa Comisiei ruso-germane pentru probleme de strămutare. Credincioşii care renunţaseră la confesiunea catolică redeveneau catolici, împreună cu întreaga lor familie. Astfel se explică creşterea însemnată a numărului de germani catolici sau evanghelici din zilele premergătoare strămutării.

Din nordul Bucovinei au fost strămutaţi în Reich 16 preoţi romano-catolici germani, împreună cu comunităţile lor. Datorită strămutării germanilor, patru parohii din nordul Bucovinei au încetat să existe (Molodia, Hliboca, Ciudei şi Zastavna Nouă). Cele douăsprezece parohii romano-catolice rămase în nordul Bucovinei (în special în oraşe), cum ar fi Cernăuţi, Storojinetz, Bünila/Augustendorf, Crasna/Althütte ş.a., au continuat să funcţioneze, fiind preluate de credincioşii polonezi. […]

Când a început strămutarea germanilor din sudul Bucovinei (în toamna anului 1940), episcopul catolic de Iaşi, [Mihai] Robu, de naţionalitate română, le-a recomandat preoţilor germani să plece în Germania, împreună cu credincioşii lor care urmau să fie strămutaţi. Celor care totuşi s-ar fi hotărât să rămână, le-a spus că vor putea să-şi menţină posturile. Însă, majoritatea preoţilor catolici germani au ales, în 1940, strămutarea în Reich.

În lunile noiembrie şi decembrie 1940 au fost strămutaţi şi germanii din sudul Bucovinei. Prin urmare, 13 parohii romano-catolice din sudul Bucovinei, cu enoriaşi exclusiv sau preponderent germani, au încetat să existe. Acestea erau: Arbore, Vatra-Dornei, Dumbrava-Cornu Luncii, Voivodeasa, Gura-Humorului, Iacobeni, Gura-Putnei, Câmpulung, Luisenthal, Poiana Mikului, Negrileasa, Stulpicani şi Vama. În sudul Bucovinei, au rămas doar opt comunităţi catolice mai mici la Cacica, Câmpulung, Gura-Humorului, Rădăuţi, Siret, Solonеţul-Nou, Suceava şi Vatra-Dornei (doar unele dintre acestea păstrând statutul de parohie). Au plecat în Germania 23 de preoţi germani din sudul Bucovinei. Au rămas numai doi: germanul bucovinean, care era preot la Suceava, şi germanul pontic, care era preot la Iacobeni. Aceştia erau destul de înaintaţi în vârstă şi au fost pensionaţi în România.

Printre strămutaţii din sudul Bucovinei se numărau şi oameni născuţi în Bucovina, care la acea dată trăiau şi munceau în Vechiul Regat […]. Erau peste 3 000 de persoane. Ocuparea nordului Bucovinei de către Uniunea Sovietică a determinat atât strămutarea germanilor (în 1940), cât şi emigrarea ungurilor (1941). Astfel, în decursul câtorva luni, populaţia catolică din Bucovina s-a micşorat cu 75%. Au rămas doar câţiva germani catolici în sudul Bucovinei şi câteva familii mixte în ambele părţi ale Bucovinei, alături de polonezii şi slovacii de confesiune catolică”[36].

[36] Willi Kosiul, *op. cit.*, p. 418–425.

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)

BDD-A32683 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:45 UTC)